

Proslav Cyrila Höschla,
pronosenij ex abrupto při udílení
Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022

Praha, 3. 5. 2023

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

Vážený pane primátore, vážený pane předsedo, jury Ceny Arnošta Lustiga, paní senátorko, Marto Kubišová, milí přátelé, kolegové a vzácní hosté,

když jsem poslouchal předchozí řečníky, tak jsem si uvědomil, že změna doby, ve které žijeme, přináší nové výzvy i pro takovou okolnost, jakou je statut Ceny Arnošta Lustiga, protože ti, jejichž statečnost byla vykována v gulagu a v koncentračních táborech, už pomalu odcházejí a nastupuje generace, která něco takového nezažila. A otázka zní, jestli když si žijeme relativně „jako ve vatě“, tak máme dost příležitostí prokazovat vlastnosti, za které se tato cena udílí.

Při té příležitosti si kladu otázky, co se s naší společností stalo, když po vítězném zvratu, kdy se zbavila komunistického režimu, nemilovaného a svým způsobem příšerného, necítí po 30 letech dostatečnou radost, dostatečnou úlevu a neváží si toho, co má, protože se vynořují noví bubáci a škarohlídi hledí na současnost černými brýlemi, aniž se to některým z nás zdá pochopitelné. A tady stojí za zmínku několik okolností, které si dovolím při této příležitosti, jež je myslím k tomu vhodná, zmínit.

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

Náš kolega a přítel Guy Goodwin, profesor psychiatrie na Oxfordu, udělal před několika lety se svými studenty takový pokus, že je otestoval na míru neuroticismu a rozdělil je na ty s vysokou mírou neuroticismu a na ty s nízkou mírou neuroticismu. Navazoval tak na pravdu, kterou všichni tušíme a z psychologie víme, že není ani tak důležité to, co se nám v životě děje jako to, jak to čteme. Někdo se má dobře, žije jako ve vatě a přesto je neustále na psychiatrii a někdo naopak má život pod psa, prožil nacistické koncentráky, komunistické vězení a těší se dobrému zdraví a zemře v 95 s doutníkem v puse. Jak je to možné? No inu tak, že není ani tak důležité, co se nám (v určitém pásmu pochopitelně) děje, ale jak to čteme. A tenhleten Guy Goodwin těm svým dobrovolníkům ukazoval šťastné a nešťastné obličej. Při tom snímal s využitím funkční magnetické rezonance aktivitu některých jejich center v mozku, konkrétně amygdaly, ta vyrábí strach a úzkost, a gyrus fusiformis, který nám nejen pomáhá číst obličej, takže poznáme, kdo je kdo, ale také emoce, jež se v tom obličejí odrážejí. No a zjistil, že ti s nízkou mírou neuroticismu, říkáme jim „happy“ (to jsou ti, kteří jsou už po pás v močůvce, ale pořád je všechno fajn, super, taková ta americká odpověď), čím vidí vyděšenější obličej, tím méně aktivují tato

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny
Arnošta Lustiga za rok 2022.

centra. Zatímco ti s negativní četbou, řekněme jim „samonaštvávači“ (to je slušný výraz), čím vidí vyděšenější obličej, tím víc aktivují ta centra. Z toho se zdá, že na emoce můžeme nahlížet také jako na filtry, jež k nám přednostně pouštějí to, co konvenuje našemu rozpoložení. Jinými slovy: „když jsem naštvanej, tak mi nikdo nebude říkat, že se mám dobře“. A objektivní argumenty mě jenom iritují, protože já vím, že jsem naštvanej.

Takže my si ten pocit nespokojenosti s sebou neseme dějinami tak, jako kdybychom si obvod pasu měřili centimetry namalovanými na gumě u trenýrek. Prostě máme se pořád stejně špatně bez ohledu na to, že všechno je tisíckrát lepší. Já se to už stydím někde říkat, protože když řeknu, že se máme nejlépe, jak jsme se kdy v dějinách měli, tak se okamžitě všichni vzbouří. No samozřejmě, protože oni to měří těmi centimetry namalovanými na gumě od trenýrek. Takže první okolnost je, že vlastně nemáme důvod se cítit lépe, protože náš subjektivní pocit není příliš závislý na tom, jak se objektivně máme. Naše spokojenost se také odvíjí od toho, jak se má soused. Tady všichni své ohodnocení pořád porovnávají s platy v Německu. Doporučuji porovnávat je s platy v Moldávii, hned se vám uleví.

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

A teď na vážnější strunu: tento princip, na který upozorňuji, protože částečně vysvětluje špatnou náladu bez ohledu na to, jak se máme, se setkal s několika hlubokými změnami ve společnosti. Ty vedly k tomu, že současná společnost je diametrálně rozdělená hlubokými názorovými příkopy a animozitami, mnohde až na hranici občanské války, pokud to trochu přezenu, a není to jenom záležitost místní, česká, ale je tomu tak na Slovensku, ve Francii (podívejme se do ulic), je tomu tak v Izraeli (když už jsme v česko-izraelské smíšené obchodní komoře), je tomu tak ve Spojených státech a do značné míry i v Británii, kde jde o revokaci brexitu. Čili v celé té euroamerické civilizaci, ke které si myslím patříme, probíhají hluboké názorové propasti mezi významnými, skoro stejně silnými populačními skupinami a my si klademe otázku, čím to je.

Je to dáno několika okolnostmi, z nichž ta hlavní je, že v mediálním prostoru se vždycky přednostně šíří negativní zprávy. To je stará věc, už Karel Čapek napsal, že to, že pokrývač pokrýl střechu, není žádná zpráva, ale že spadl ze střechy, to je titulek do novin. A tak to prostě chodí. A proč? Protože my máme biologicky vrozenou potřebu přednostně konzumovat horory a negativní zprávy jako trénink nebez-

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

pečných situací nanečisto. Aby nás to nezaskočilo, když se dostaneme do tíživé situace. Už to máme několikrát sjeté ve filmech a ve zprávách a v tom, co jsme se doslechli a my to znovu a znovu sjíždíme nanečisto, protože se trénujeme na situace, kdyby to náhodou nastalo. To je nám biologicky dáno. Prostě je to magnet. Když jedete po silnici a blikají tam červená a modrá světla, tak tam všichni koukají, protože se tam prostě potřebují dívat a tím přidají k té bouračce ještě další. Je o tom hezký záběr ve Formanově filmu *Hoří má panenko*, kde všichni koukají na tu hořící chalupu: „dej ho blíž k ohni...“.

Jenomže k tomu teď přistoupilo něco, co tady dřív nebylo, a to je neuvěřitelná rychlost šíření a možnost násobení informací, jež se v tom komunikačním prostoru šíří, dané nástupem informačních technologií a sociálních sítí zhruba v době před 30 lety. Já si pamatuji, že první e-mail jsem odesílal někde z ČVUT začátkem devadesátých let. Tato okolnost činí tu naši vlastnost, že upřednostňujeme negativní zprávy, zhoubnou. Z této kýžené vlastnosti, jež nás má chránit před neštěstím, se stala zhouba. Je to jako infekce, která intoxikuje veřejný prostor. Když si dneska ráno dám ovesné vločky k snídani, tak to během 5 vteřin vědí na Novém Zélandu. To je rychlost, která nikdy předtím neexistovala. Vezměte si, jak dlouho to trvalo,

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

než se rozjely rotačky novin a než to poslíčci roznesli do schránek! Mezitím už bylo všechno zase jinak.

Kdežto teď je to všechno online a ještě ke všemu se to multiplikuje. Zlaté řetězové dopisy: „pošli na 10 adres nebo budeš mít problém“. Teď to prostě pošlete na miliony adres. Možnost informace exponenciálně množit a bleskově šířit učinila z negativních zpráv něco tak působivého, že když jich nemám dost, tak si je vymyslím. A jsme u tvorby fake news a hoaxů, protože tím se proslavím. Vymyslím si jakoukoli pitomost, že premiér pojídá malé děti a už to letí prostorem, kde vedle sebe leží pravdy, zaplať Pánbůh za ně, lži, omyly, fake news, bludy, zlovolné intoxikující produkty různých trollů, leží to tam vedle sebe a co si z toho má průměrný konzument vybrat.

Druhá věc, jež přispěla k tomu, že se uzavírají názorové bubliny, je shlukování informací, protože myšlenky mají tendenci agregovat a nabíjejí mediální prostor jako Leydenské láhve, jako kondenzátor, který hrozí, že to napětí někde povolí, a to povoluje teď v ulicích.

K tomu přistupuje posun, k němuž došlo změnou životního tempa a změnou situace v rodinách. Milan Kundera napsal román Pomalost. Já ho čtu jako provokaci, protože by

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

se měl jmenovat rychlost. Asi jako film Paolo Sorrentina *Mládí* je *de facto* o stáří, tak ta Pomalost je *de facto* o rychlosti. My zrychlujeme tak, že nejsme trpěliví na nějakou poezii, na nějaké dlouhé výklady, na nějakou lyriku. Chceme všechno hned teď a máme klipovou kulturu. To souvisí mj. s tím, že ve výchově dětí zcela vymizelo kouzelné slůvko „až“: až k narozeninám, až k Vánocům, až půjdeš do školy, až odmaturuješ. To kouzelné slůvko „až“ nás cvičilo v tom, čemu se říká schopnost odložené satisfakce. To znamená, oč méně teď jsem, o to víc jednou budu. To ty děti už skoro neznají. Chtějí všechno hned teď.

V amerických studiích na dětech se zjišťovalo, jak jsou schopny odložené satisfakce. Řeklo se jim: „když uděláš tento úkol, tak dostaneš marshmallow“ (nějakou sladkost, která jim chutnala), „ale když vydržíš se na něj dvě hodiny koukat, a ani se ho nedotknout, tak potom dostaneš dva“. A ty děti se rozdělily na ty, které si řekly: „malá domů, čertví, co bude za dvě hodiny“ a snědly ho a ty, které trpělivě čekaly a pak dostaly dva. Čili tam už byl základ schopnosti odložené satisfakce. A ukazuje se, že v pozdějším životě ti, kteří byli schopni odložené satisfakce, byli úspěšnější.

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

To je tedy jeden posun, ke kterému došlo. Další generace jsou stále rychlejší v četbě, respektive v detekci ikon, v životě, v tom, že nevydrží u delšího filmu, když vidí film pro pamětníky, tak mají tendenci ho posouvat. Už i já ho posouvám, protože nejsem trpělivý na ty dlouhé záběry. A ta rychlost s sebou nese neschopnost odložené satisfakce. Chci všechno teď, hned. To je důležitá vlastnost, které si začněte všimát, a ta se na tom, co se nyní děje, také podílí.

A do třetice všeho dobrého, vymizela schopnost odpouštět a vymizela schopnost poskytovat svému okolí korektivní zkušenost. Jedním z cílů psychoterapie není ani tak odstranit okamžitě příznaky, to ani nejde, protože ta je vždycky na dlouhé lokte, ale například vytvořit tomu, koho terapeutizujete, korektivní zkušenost. Někdo, protože má otce alkoholika, který bije matku a je k němu nespravedlivý, si osvojí, že ten otec je padouch. Pak se dostane do školy, a předpokládá, že ta autorita, ten učitel, je taky padouch a chová se tak, aby si to potvrdil. To znamená zlobí a vyvádí tak, že dotyčný učitel začne projevovat podobné vlastnosti jako ten otec. A pak přijde dál, do zaměstnání, tam si to na šéfovi opět osvědčí, pak do vězení, na bachaři také. Tak jak jde ta kariéra, tak si na těch autoritách ověří, že jsou to všechno prevíti, protože on svým chováním v nich indukuje

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

chování, které u nich předpokládá. A najednou přijde jeden, který na to neslyší a zachová se jako vikář v románu Bídníci od Viktora Huga: propuštěný galejník Jean Valjean, kterému poskytl přístřešek, mu ukradne stříbrné přibory; chytanou ho četníci a vítězoslavně přivedou k okradenému vikáři. A on: „Proč mi ho sem vodíte, vždyť já jsem mu je daroval“. A se slovy „proč jste je tu nechal?“ mu ještě přidal vzácné stříbrné svícny. Jean Valjean nevěří vlastním ušima, a to je přesně ten okamžik, kdy se z něj stane ten pozdější vážený starosta městečka Montreuil-sur-Mer, Monsieur Madeleine. To je ta korektivní zkušenost, že svět je jiný než jsme si dosud ověřovali.

Jako dítě jsem vždycky měl za to, že ono biblické „udeří-li tě někdo na jednu tvář, nastav mu druhou“, je naprostá pitomost, protože to přece nemůže k ničemu dobrému vést. Že platí oko za oko, zub za zub. Mezi národy to platí, oko za oko, zub za zub. Ale mezi jednotlivci, když chceme na tohoto druhého zapůsobit a přivodit mu korektivní zkušenost, tak tím že mu nastavíme druhou tvář, ho uvedeme do šílených rozpaků. Aspoň ty inteligentnější, na ty to mnohdy působí. Čili doporučuji to jako jeden z postupů, jak učinit někomu korektivní zkušenost.

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny Arnošta Lustiga za rok 2022.

Také jsem řekl, že se zapomělo na poezii, protože teď si kladete otázku – už se blíží ke konci – co s těmito jevy, co by se s nimi dalo dělat. Jsou nějaká antidota? Kolega Horáček má takovou teorii, že proti fake news a hoaxům lze imunizovat. Imunizovat tím, že je předem vypouštíme s upozorněním, že to je blbost a tím vypustíme rybník těm, kteří je vyrábějí. Mně se to moc nezdá, není to vyzkoušené, nechme to stranou. Jinak – co se s tím tedy dá dělat?

Tak jednak se zapomíná na poezii a jednak se zapomíná na humor, který je úžasným antidotem té – řekněme s Havlem – „Blbé nálady“.

K té poezii. Mě situace na Ukrajině, která mě velice trápí, přivedla na mysl, že naši největší básníci vytvořili cosi, co je antidotem onoho pocitu krutosti a nespravedlnosti, napříč dějinami. V roce 1938, v roce 1948, v roce 1968 a teď v souvislosti s Ukrajinou. A jedna taková báseň, která má Shakespearovskou nadčasovost, je od Vladimíra Holana. Napsal ji k Mnichovu 1938. A já se nestydím ji tady říct:

*Nikdo si nemysli tam u vás všech,
že tato zem, v níž ještě žiju tiše,
dnes nebo zítra bude k vaší pýšce
psí kůží dobrou na dudácký měch.*

Proslov Cyrila Höschla, pronesený *ex abrupto* při udílení Ceny
Arnošta Lustiga za rok 2022.

*Nikdo se neraduj tam u vás zjištnou lstí
z vteřiny ticha míru zasvěcené.
Jen zradili jste, a už trest se žene
a začne vaší podlostí.*

*Sto let je nic, mně, básníkovi.
Povídám nic, a proto ber kde ber, můžeme počkat.
Už teď mezi slovy ne vy, kdos jiný stojí u kamer
a natáčí.*

A to platí i o Ukrajině

Ale abychom neskončili tak smutně. Vždycky když jsem potkal Arnošta Lustiga..., tak on patřil mezi těch několik mých dá se říct přátel nebo lidí v mém okruhu, kteří když se potkáme, tak chtějí, je to skoro povinnost, abych jim řekl nějakou anekdotu. A protože to byl Arnošt Lustig, tak se slušelo říct anekdotu židovskou, ale takovou, aby ji neznal, aby ho neurazilo to, že je notoricky známá.

Tak na závěr jednu pro Arnošta Lustiga:

Panu Berzewskému umře kamarád Leo Stein. Pan Berzewský jde na hřbitov dát mu kamínek na hrob a vidí na nové desce nápis: „Zde leží Leo Stein, dobrý člověk a poctivý obchodník“. Pan Berzewski si povzdychne: „chudák Leo, musí tady ležet se dvěma úplně cizíma chlapama“.

(Děkuji za pozornost)